

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПРОВЕДЕННЯ АНАЛІЗУ ТОВАРНИХ ЗАПАСІВ

Смоквіна Г.А., к.е.н., доц.,
Одайська Н.І.

Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса

Ефективність управління товарними запасами торговельних підприємств переважно залежить від якісного рівня аналітичної роботи, глибини економічного аналізу, обґрунтованості його висновків.

Аналіз товарних запасів має бути направлений на виявлення резервів прискорення обіговості товарів, раціонального їх використання. Для цього необхідно вивчити динаміку товарних запасів, фактори, що визначають на їх розвиток, асортиментну структуру та товарообіговість запасів, оцінити ефективність роботи з управління товарними запасами та її вплив на діяльність торговельного підприємства [1].

Вихідними даними для аналізу товарних запасів є показники статистичної та бухгалтерської звітності, матеріали спостережень, вибіркового обстеження, одночасного обліку, планових та позапланових інвентаризацій, результати уцінки. Перелік основних джерел отримання інформації для аналізу товарних запасів наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Джерела отримання інформації для аналізу товарних запасів [2]

Найменування показників	Звітна форма
1. Дані про обсяг та структуру товарних запасів та <u>товарообіг</u> підприємства.	Форма №3 – торг (скорочена) «Звіт про надходження, продаж та залишок товарів»; Форма №3 – торг «Звіт про надходження, продаж та залишок товарів»; Товарно-грошові звіти матеріально-відповідальних осіб; <u>Матеріали</u> планових та позапланових інвентаризацій; Дані контрольно-асортиментних пунктів; <u>Матеріали</u> вибіркового обстеження;
2. Дані про розміщення товарних запасів.	Товарно-грошові звіти матеріально-відповідальних осіб; <u>Матеріали</u> планових та позапланових інвентаризацій; <u>Матеріали</u> вибіркового обстеження;
3. Дані про загальний обсяг товарних запасів, величину витрат та залишок товарів.	Форма №1 «Баланс»; Оборотна відомість по рахунку №41 «Товари» та №44 «Витрати обігу», за балансовому рахунку 002 «Товарно-матеріальні цінності, прийняті на відповідальне зберігання»;
4. Нормативи товарних запасів.	Затвердження норми запасів (на рівні підприємства) ;
5. Дані про наявність та пересування неходових та залежалих товарів.	<u>Матеріали</u> одночасного обліку неходових та залежалих товарів; <u>Матеріали</u> <u>інвентаризації</u> , вибіркового спостереження;
6. Дані про уцінку та пересування знецінених товарів.	Форма №3-а уцінка «Звіт про використання коштів на уцінку товарів та про розпродаж за зниженими цінами»; Акти переоцінок товарних запасів.

Аналіз товарних запасів торговельного підприємства потребує послідовного виконання наступної роботи наведеної на рис. 1.

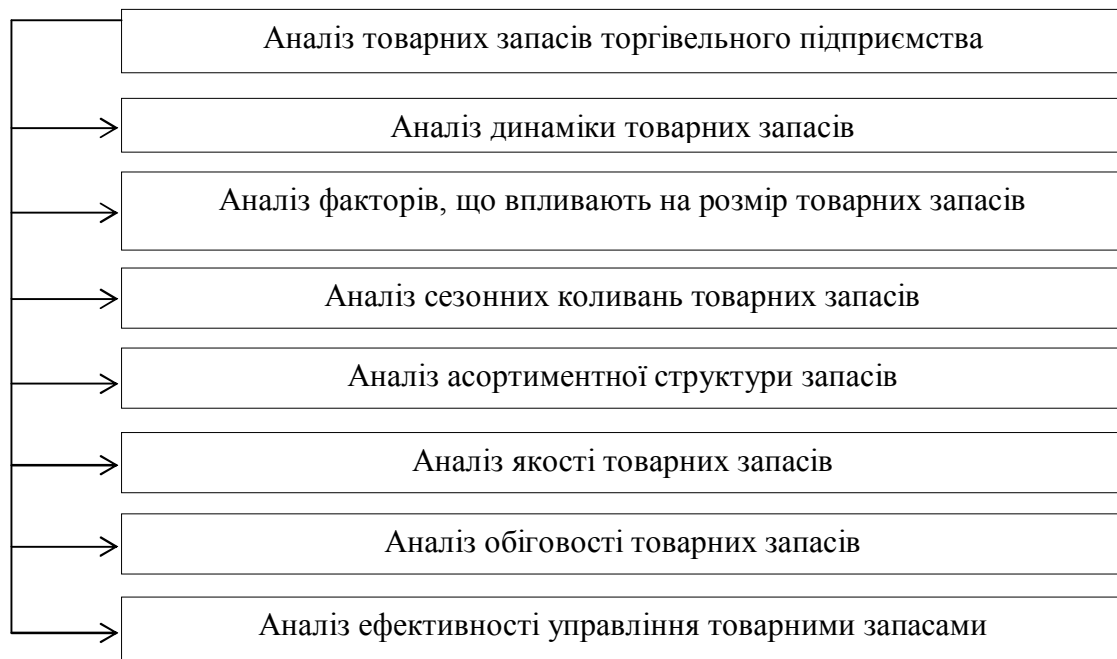

Рис. 1. Послідовність проведення аналізу товарних запасів торговельного підприємства [3]

Вивчення товарних запасів в динаміці має за мету виявити основні закономірності їх розвитку, оцінити співвідношення, що склалися між зміною запасів та товарооборотом, визначити забезпеченість товарообороту товарною масою.

Для вивчення динаміки товарних запасів аналізують динамічний ряд фактичних залишків товарних запасів в фактичних та співставних цінах (при наявності відповідної інформації та в натуральних показниках), розраховують абсолютні та відносні зміни розміру товарних запасів.

Для поглиблення висновків про динаміку товарних запасів використовують додаткові показники, як:

- коефіцієнти випередження (відставання), що характеризують співвідношення темпів росту товарних запасів та товарообороту (ці коефіцієнти більш наглядно характеризують напрямок розвитку товарних запасів: їх зріст, зниження, стабілізацію відносно товарообороту);
- товарні запаси в розрахунку на 1 гривню товарообороту (що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів);
- середньорічні темпи росту (зниження) товарних запасів та товарообороту (що відображають зміни (в середньому за рік) цих показників);
- рівень товарних запасів у відсотках до товарообороту [4].

Важливим завданням аналізу є вивчення впливу факторів, що визначають стан та динаміку товарних запасів. Такий аналіз необхідний для того, щоб забезпечити раціональне формування та використання запасів. Вивчення впливу окремих факторів дозволяє також виявити можливості удосконалення управління товарними запасами, визначити резерви покращення постачання населення та скорочення витрат на утримання запасів.

Вивчення характеру чинників та механізму їхнього впливу є необхідною передумовою для обґрунтованої оцінки стану товарних запасів, планування їх розміру, розробки та прийняття конкретних заходів щодо їх регулювання.

Динаміка товарних запасів складається під впливом великої кількості чинників. Одні із них – прискорюють товарооборотність і, тим самим, об'єктивно зменшують необхідну величину запасів, інші, навпаки, сповільнюють швидкість товарного обігу і, тим самим, збільшують розмір запасів.

Знаючи це, можна виявити резерви прискорення оборотності запасів підприємства, поліпшити постачання населення товарами народного споживання, знизити витрати на утворення та утримування товарних запасів.

До основних зовнішніх чинників, що впливають на оборотність і величину товарних запасів, відносяться наступні, табл.2.

Таблиця 2

Чинники, що впливають на величину товарних запасів

Зовнішні	Внутрішні
Кон'юнктура споживчого ринку	Місцезнаходження торговельного підприємства
Рівномірність споживання товарів	Обсяг товарообігу
Ритмічність виробництва товарів	Спеціалізація підприємства та структура товарообігу
Стан конкуренції на ринку товарних ресурсів	Організація та частота завозу товарів
Сумлінність постачальників, стан дисципліни поставок	Площа торговельного залу та форма обслуговування покупців
Рівень інфляційних очікувань	Стан складського господарства
	Фінансовий стан підприємства
	Організація комерційної роботи

Фактори, що негативно впливають на обсяг товарних запасів, вимагають більш позитивного їх вивчення для прийняття своєчасних заходів щодо нормалізації ситуації.

Вплив на обсяг товарних запасів змін в структурі товарообороту може бути оцінено за допомогою методу процентних чисел. Необхідною умовою застосування цього методу є наявність інформації про асортиментну структуру товарообороту окремих груп товарів.

Кількісна оцінка впливу інших факторів може бути проведена на основі побудови корелятивно-регресивних моделей [5].

При вивченні стану товарних запасів не завжди приділяється належна увага оцінці впливу сезонних коливань попиту на їх розмір. Слабке врахування цих коливань протягом року призводить до значних відхилень запасів від встановлених нормативів, нераціонального використання фінансових ресурсів та, до необґрунтованих висновків щодо ефективності управління товарною масою. Для виявлення сезонних коливань розроблені різноманітні математико-статистичні методи аналізу.

Найбільш доступним з них є метод простої середньої, який дозволяє розрахувати показники сезонності (індекси коливальності) за період, що досліджується, а також охарактеризувати найбільш типові відхилення в коливальності показника кожного кварталу (місяця) порівняно із середніми рівнями за весь період, що вивчається (не менш 3-5 років).

З метою визначення ступеня задоволення попиту населення на конкретні товари, виявлення причин накопичення окремих товарів в каналах торгівлі проводиться аналіз асортиментної структури товарних запасів. Джерелами такого аналізу є форми №3 – торг та №4 – торг, а також дані контрольно-асортиментних пунктів (про продаж, запаси, надходження, незадовільний попит по внутрішньо асортиментній структурі), матеріали вибіркового обстежень, погодинних спостережень.

В процесі аналізу структури запасів по кожній товарній групі звичайно визначається рівень товарних запасів (в днях товарообороту по кожній групі), а також розраховується відхилення між наявними запасами та встановленими товарно-груповими нормативами (в сумі та днях обороту) [3].

Однак для обґрунтованої оцінки існуючих відхилень між наявними та нормативними показниками товарних запасів, виявлення причин їх виникнення (в результаті, недоліки у комерційній роботі чи помилки при обґрунтуванні товарних нормативів), рекомендовано додатково використовувати показники частки запасів кожної групи в запасах в цілому по підприємству та частка товарообороту кожної товарної групи в загальному обсязі товарообороту.

При співставленні питомої ваги товарних запасів та товарообороту необхідно мати на увазі, що підвищення (зниження) частки товарної групи в товарообороті має супроводжуватися приблизно таким же збільшенням (зниженням) частки товарної групи в товарних запасах. Якщо питома вага запасів значно відрізняється від аналогічних показників товарообороту, то це свідчить або про затоварювання, або про дефіцитність окремих товарів[1].

Таким чином ефективне управління товарними запасами підприємств торгівлі потребує відповідного аналітичного забезпечення цього процесу. Дієвість методики аналізу товарних запасів забезпечується системністю оцінки наявності та ефективності використання товарних запасів. Зазначені методи дозволять проводити всебічну оцінку забезпеченості підприємства товарними запасами та виявляти потенційні можливості підвищення ефективності їх використання для забезпечення безперебійного функціонування підприємства, збільшення обсягів товарообороту та максимального задоволення потреб споживачів.

Література

1. Андреева Г. І. Економічний аналіз: навч.-метод. посібник / Г.І. Андреева. - К.: Знання, 2008. - 263 с.
2. Гаркуша Н. Н. Экономический анализ в предприятиях питания и торговли : учеб. пособие / Н. Н. Гаркуша, Н. Б. Кашена, О. В. Цуканова. – Х.: ХДУХТ, 2007. – 199 с.
3. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. — КНЕУ, 2011. — 334 с.
4. Карпенко О.В. Етапи та проблеми запровадження системи управлінського обліку на вітчизняних підприємствах. – Луганськ, Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – № 2 (108). – 2007. – С. 50–54.
5. Роздрібна торгівля України у 2009 році: статистичний збірник / Під заг. кер. В. О. Піщейка. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – 173 с.
6. Концептуальні засади управління економічно-безпечним інноваційним розвитком промислового підприємства та формування його аналітичних інструментів [Електронний ресурс] / Л.О. Волощук // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 1 (17). – С. 234-241. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n1.html>.